Gränspendlingen från Sverige till Danmark och Norge åren 2001–2008

Gränspendlingen från Sverige till Danmark och Norge åren 2001–2008

Carl-Gunnar Hanaeus

Gränspendlingen från Sverige till Danmark och Norge åren 2001-2008

Carl-Gunnar Hanaeus

ISBN 978-92-893-2587-5

<http://dx.doi.org/10.6027/TN2013-551>

TemaNord 2013:551

© Nordiska ministerrådet 2013

Layout: Hanne Lebech

Omslagsfoto: ImageSelect

Denna rapport är utgiven med finansiellt stöd från Nordiska ministerrådet. Innehållet i rapporten avspeglar inte nödvändigtvis Nordiska ministerrådets synpunkter, åsikter eller rekommendationer.

www.norden.org/sv/publikationer

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och är en viktig partner i europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet ska stärka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Nordiska ministerrådet

Ved Stranden 18

DK-1061 København K

Telefon (+45) 3396 0200

www.norden.org

Indehåll

Indehåll	5
Nordiska Ministerrådets arbetsmarknadsutskott.....	7
Uppdraget	9
Bakgrund.....	11
De nordiska statistikmyndigheternas samarbete	11
En person som har sitt huvudsakliga jobb i grannlandet är gränspendlare	12
Stor andel svensk gränspendling	12
Sammanfattning.....	15
Ungdomarna rekryteras i hög grad av bemanningsföretag	16
1. Inledande beskrivning av svensk gränspendling till Danmark och Norge	19
1.1 Gränspendlingen efter ålder och kön	20
1.2 Gränspendlingen efter utbildning	21
1.3 Gränspendlingen efter bransch	23
2. Nya gränspendlare 2006.....	25
2.1 Förstagångspendlare till Norge.....	26
2.2 Förstagångspendlare till Danmark.....	30
3. Gränspendlarens familjesituation	35
3.1 Många gränspendlare är ensamstående	35
3.2 Lägre andel med barn hemma	36
4. Hur länge pendlar man?	37
4.1 Hur många år gränspendlar vi?	37
4.2 Ålder	39
5. Brain-drain?	41
5.1 Den studerade gruppen.....	41
5.2 Få högtbildade gränspendlare till kunskapsintensiva branscher	42
5.3 Högutbildade efter bransch	43
5.4 Andelen högutbildade efter region	45
6. Gränspendlare i åldrarna 16 och 24 år	47
6.1 Nya definitioner	48
6.2 Beskrivning av ungdomsgruppen 2008	49
6.3 Vi följer ungdomsgruppen från 2006 under åren 2001–2008.....	55
7. Summary.....	61
8. Bilaga 1: Beskrivning av gränspendlingsstatistik.....	63
9. Bilaga 2: Kunskapsintensiva branscher.....	69

Nordiska Ministerrådets arbetsmarknadsutskott

Nordiska Ministerrådets arbetsmarknadsutskott har givit Statistiska centralbyrån, SCB, uppdraget att analysera den svenska gränspendlingen till Danmark och Norge och presentera resultat och slutsatser i en särskild rapport.

Statistiken om gränspendling har producerats i nära samarbetet mellan statistikmyndigheterna i Danmark, Norge och Sverige.

Anledningen till att rapporten begränsats till att studera den svenska gränspendlingen till Danmark och Norge är:

- att gränspendlingen mellan länderna till mer än 80 procent utgår från Sverige och att den också har stått för i stort sett hela uppgången under den aktuella perioden
- att det för svensk del är enklare att få tillgång till kompletterande registerdata om svenska individer när man fördjupar analysen

Rapporten är utarbetad av Susanne Gullberg Brännström, Maria Håkansson, Frida Johannesson, Oskar Nilsson och Carl-Gunnar Hanaeus vid SCB:s enhet för Företags- och registerbaserad sysselsättningsstatistik.

Arbetsgruppen får härmed överlämna rapporten Gränspendlingen från Sverige till Danmark och Norge åren 2001–2008.

Uppdraget

Statistikmyndigheterna i Danmark, Finland, Norge och Sverige har utvecklat och producerat gränspendlingsstatistik. Statistiken har kommit till användning i många sammanhang och publiceras i nationella och regionala databaser. Statistiken har också legat till grund för rapporten Nordisk Pendlingskarta, som beställts och finansierats av Nordiska Ministerrådet inom ramen för gränshindersarbetet.

Gränspendlingsstatistik har producerats och publicerats sedan 2001, även något år tidigare i Öresund. Det kan därför vara lämpligt att analysera företeelsen gränspendling i Norden. Nordiska Ministerrådets arbetsmarknadsutskott, som är ett utskott under ämbetsmannakommittén för arbetsliv, ÅK-A, har beställt den här rapporten för att få en samlad, översiktlig beskrivning och analys vad man kan få ut av statistiken och vad den kan tillföra för ny kunskap om hur den öppna Nordiska arbetsmarknaden fungerar.

Rapportarbetet påbörjades våren 2011 då senast tillgänglig statistik avsåg gränspendlingen under 2008. Den normala eftersläpningen från mätår till att statistiken kan publiceras är ca 18 månader.

Rapporten omfattar följande avsnitt:

- *Avsnitt 1* är en inledande översikt av gränspendlingen mellan åren 2001 och 2008.
- *Avsnitt 2* är en longitudinell studie av kohorten¹ *nya gränspendlare* från Sverige år 2006. De följs under åren 2001–2008.
- I *avsnitt 3* beskrivs *gränspendlarnas familjesituation* med utgångspunkt från civilstånd och antal barn. Det är en longitudinell studie åren 2001–2008 av kohorten svenskar som gränspendlade under år 2006.
- I *avsnitt 4* analyseras *hur många år man gränspendlar*. Även här genomförs en longitudinell studie av kohorten från år 2006.

¹ Kohort används inom demografin som beteckning på en grupp individer med vissa gemensamma kännetecken, normalt födelseperiod, oftast ett år. I den här rapporten bildar vi olika kohorter från gruppen individer som gränspendlade under 2006.

- *Avsnitt 5* handlar om *gränspendlarnas kompetens/utbildning* och undersöker om gränspendlingen har några inslag av "braindrain".
- *Avsnitt 6* är en *särskild studie av unga mellan 16 och 24 år*. Det första delavsnittet beskriver egenskaper hos gruppen och det andra delavsnittet är en longitudinell studie av kohorten från 2006.

Bakgrund

Den fria rörligheten på den nordiska arbetsmarknaden har under det senaste decenniet fått en ny innebörd. Tidigare flyttade man till grannlandet och det nya jobbet. Numera väljer man ofta att bo kvar och pendla till jobbet i grannlandet, ett jobb som man i många fall har under begränsad tid och ofta kombinerar med jobb i hemlandet.

De nordiska statistikmyndigheternas samarbete

I samband med öppnandet av Öresundsbron fick Danmarks Statistik och Statistiska centralbyrån, SCB, i uppdrag att undersöka möjligheterna att utveckla och producera gränspendlingsstatistik i Öresundsregionen. Senare har SSB i Norge och Statistikcentralen i Finland anslutit sig till samarbetet, dels som en följd av beställningar av gränsregional statistik mellan Västra Götalandsregionen i Sverige och Østfold fylke i Norge, dels för att Nordiska Ministerrådet samtidigt beställde statistik som beskrev omfattningen av gränspendlingen mellan de fyra stora Nordiska länderna. Detta arbetet har resulterat i flera årgångar av rapporten "Nordisk Pendlingskarta". Projektet fick i den inledande fasen information att Island inte var berett att delta. Vi känner i dagsläget inte till om man från Island har ändrat inställning i denna fråga. Det skulle vara glädjande om så var fallet.

Gränspendlingsregistret byggs i ett första steg upp genom att gränspendlaren identifieras genom samkörning av individregister från två länder. I efterföljande steg kompletteras registret från båda länderna med uppgifter från andra totalräknade administrativa individregister för att tillföra information som rör individernas egenskaper och aktiviteter. De administrativa register, källor, som f.n. står till buds har dock luckor. För gränspendlingsstatistiken har vi t.ex. ännu inte funnit metoder att identifiera egna företagare som tar uppdrag i grannlandet.

En person som har sitt huvudsakliga jobb i grannlandet är gränspendlare²

Det är det mottagande landet, arbetslandet, som avgör vilka personer från grannländerna som klassificeras som gränspendlare. Förenklat uttryckt klassificeras en person som gränspendlare när löneinkomsterna i arbetslandet är större än i bostadslandet.

I ett första steg skapar man i arbetslandet ett dataregister där man samlar alla som haft en löneinkomst men inte bor i landet. I Danmark hämtas informationen från *Beskæftigelsesstatistikregisteret*, i Norge från *Arbeidsgiver-/arbeidstakerregisteret* och i Sverige från *Kontrolluppgiftsregistret*. Materialet sänds till grannlandet/länderna där man skall identifiera vilka individer som finns med i det egna landets folkbokföringen. Sedan tillförs data om utbildning, födelse- och medborgarskapsland, arbetsställets näringsgren m.m. som finns i andra register. Man skapar ett komplett register med gränspendlare. Detta register ligger sedan till grund för att publicera gränspendlingsstatistik.

Stor andel svensk gränspendling

Mellan 2001–2008 har den svenska andelen av den Nordiska gränspendlingen stigit från 65 till mer än 80 procent. Det är strömmarna till Danmark och Norge som ökat. Eftersom pendlingsströmmar till och från Finland saknas i senare årgångar finns ingen statistik om den totala nordiska gränspendlingen efter 2006. Vi saknar t.ex. underlag som visar effekter av gruvdriftens expansion i Tornedalen.

Totalt gränspendlade 47 000 personer från Sverige till Danmark och Norge år 2008, vilket är en ökning med 166 procent sedan 2001.

Genom att det nu finns åtta årgångar med statistik är tiden mogen att närmare beskriva gränspendlingen och gränspendlarna.

SCB har på uppdrag av Nordiska Ministerrådets arbetsmarknadsutskott, som är ett utskott under ämbetsmannakommittén för arbetsliv, ÅK-A, utarbetat den här rapporten. Studien är inriktad på den svenska gränspendlingen till Danmark och Norge. Begränsningen innebär en förenkling och resursbesparing då vi med rapportens inriktning bara behöver hämta kompletterande bakgrundsdata från svenska register.

² Definitionen av begreppet gränspendlare framgår av bilaga 1, "Beskrivning av gränspendlingsstatistik."

Det andra skälet till att begränsa studien till svenska gränspendlare är att den svenska gränspendlingen till Danmark och Norge är klart störst och att den står för nästan hela ökningen i Norden under den aktuella perioden. När fler årgångar finns att tillgå hoppas vi att arbetet kan följas upp och utvidgas med fler ingående studier där också övriga pendlingsströmmar analyseras.

Sammanfattning

Arbetslöshet är inte den största anledningen till att svenskar söker jobb i Danmark och Norge då bara 10 procent, av de svenska gränspendlarna som började jobba i Danmark eller Norge år 2006, kom från långtidsarbetslöshet i hemlandet. Statistiken visar att jobbet i Norge också öppnar upp arbetsmarknaden i Sverige. Efter avslutad gränspendling hamnade mindre än 1 procent åter i arbetslöshet i hemlandet. Vi ser dock att ju längre arbetslöshet, desto större risk för återgång i arbetslöshet när man slutat gränspendla.

Inte helt oväntat hade familjesituationen betydelse för benägenheten att gränspendla. Över hälften av gränspendlarna var ensamstående. Drygt 30 procent hade hemmavarande barn medan 50 procent av de förvärvsarbetande i Sverige hade det.

Gränspendlingen är ingen tillfällig lösning. Studien visar att många jobbar flera år i rad i grannlandet, men kvinnor gränspendlade inte lika många år som männen. I vår studie utmärker sig en relativt stor grupp män som pendlat samtliga åtta år till Norge. Årjäng i Värmland och Tanums och Strömstads kommuner i Västra Götaland har så omfattande gränspendling till arbete på andra sidan gränsen att de bildar gemensamma lokala arbetsmarknader, LA, med norska kommuner. I det senare fallet sker också en betydande gränspendling i motsatt riktning från Halden. Det är i sådana områden som gränspendlingen är mer långvarig.

Det största antalet gränspendlare i Norden jobbade i Oslo, runt 10 000, men den största enskilda gränspendlingsströmmen från kommun till kommun gick från Malmö till Köpenhamn med 5 600 gränspendlare år 2008. Den inrikes pendlingen mellan Malmö och Lund är större, vilket innebär att det ännu inte bildats någon gränsöverskridande LA mellan Köpenhamn och Malmö.

På grundval av befintlig statistik kan man inte dra slutsatsen att det förekommer någon form av kompetensflykt, brain-drain, från Sverige. Totalt var fyra procent av de svenska gränspendlarna högutbildade och jobbade inom kunskapsintensiva branscher. Det finns f.n. ingen statistikinformation om gränspendlarnas yrke i arbetslandet. Med yrkesstatistik skulle det vara möjligt att ge mer information om kompetensutbytet mellan länderna.

Gränspendling till arbete i Danmark eller Norge är för svenskarna en i geografin utspridd och ofta förekommande företeelse. År 2008 var det minst en invånare i var och en av Sveriges 290 kommuner som arbetade i Norge. För närmare 50 kommuner var det 200 invånare eller fler, som arbetade i Danmark eller Norge.

Ungdomarna rekryteras i hög grad av bemanningsföretag

Mer än hälften av de svenska gränspendlarna till Danmark och Norge 2008 var under 35 år och mer än en fjärdedel var under 25 år. Den åldersgruppen har ökat kraftigt i andel och antal sedan 2005. De senaste åren har det varit tydligt att personaluthyrningsföretagen inom *Bemanningsbranschen* har varit mycket aktiva i Norge. År 2008 tillhörde nästan en tredjedel av 16–24-åringarna den branschen. I beskrivning och analys av näringslivsutveckling är detta ett problem då man inte vet till vilken bransch den anställda slutligen hyrs ut. I Danmark hade bara 3 procent arbetat inom samma bransch. Föreningarna Nordens organisation Nordjobb som också finansieras av Nordiska Ministerrådet har framgångsrikt medverkat till att öka rörligheten mellan de nordiska länderna, bl.a. med jobbförmedling för ungdomar mellan 18–28 år.

I Norge kom sedan *Restaurangverksamhet* och *Detaljhandel* med drygt 10 procent vardera. En fjärdedel av ungdomarna som pendlade till Danmark jobbade också inom detaljhandeln och nära 20 procent inom restaurangverksamheten.

Det var större kommuner med universitet som Linköping, Umeå, Lund och Uppsala som hade stora andelar unga bland sina invånare som sökte sig till jobb i Norge. Särskilt höga andelar gällde för Halmstads- och Linköpings kommuner, två kommuner med stort avstånd till den svensk/norska gränsen. De som jobbade i Danmark utgick i stor uträkning från Malmö och Helsingborg. Det är intressant att notera att Lund hade fler unga som arbetet i Norge än i Danmark, trots att avståndet till Norge är betydligt större.

Drygt 50 procent av ungdomarna hade förvärvsarbete som huvudsaklig inkomstkälla i Sverige året innan man började arbeta i Danmark eller Norge. Omkring 20 procent studerade och nästan lika många bodde i ett annat land. Endast 1,4 procent hade någon typ av arbetslöshetsstöd som huvudersättning. För de som senare slutade att gränspendla var det, liksom för de äldre, en mycket liten andel som hamnade i den ersättningsformen. Andelen som funnit förvärvsarbete i hemlandet hade stigit tio procentenheter till drygt 60 procent för männen medan den låg kvar på drygt 50 procent för kvinnorna. Kvinnornas studiedeltagande låg istället kvar på samma nivå som innan de gränspendlade medan det minskade för männen.

1. Inledande beskrivning av svensk gränspendling till Danmark och Norge

Mellan 2000–2008 har gränspendling från Sverige till Danmark och Norge ökat med ca 166 procent enligt diagram 1. I Öresundsregionen, mellan Sverige och Danmark, ökade den kontinuerligt efter Öresundsbronns invigning med en kraftig acceleration under åren 2006–2007. Gränspendlingen till Norge låg redan från början av mätningarna på en hög nivå, drygt 13 000 gränspendlare. Antalet förändrades marginellt fram till 2006, men ökade sedan under 2007–2008 med 10 000 till totalt 26 000 gränspendlare.

År 2008 fanns det minst en person som gränspendlade till Norge från varje kommun i Sverige. Ett femtiotal svenska kommuner hade fler än 200 invånare som arbetade i Danmark och Norge. Gränspendlingen till Danmark är i stor utsträckning koncentrerad till Öresundsregionen, för svensk del de sydvästra delarna av Skåne, medan gränspendlingen till Norge är mer spridd, men med en viss koncentration till Västragötalandsregionen, Värmlands- och Dalarnas län.

Kvinnornas andel av gränspendlingen till Danmark har stigit från en tredjedel till 40 procent. Andelen till Norge har ökat från 26–31 procent. Det innebär en sammantagen andel på 35 procent.

Diagram 1 Gränspendlingen från Sverige till Danmark och Norge 2001–2008

Grunderna för kartläggningen av rörligheten på den Nordiska arbetsmarknaden är totalräknade statistikregister över gränspendling och flyttningar. De gemensamma individregistren gör det möjligt att följa varje gränspendlares pendlingsväg från bostadskommun till arbetskommun i grannlandet. Registren kompletteras med information om individens kön, ålder, utbildning, födelseland, inkomster i arbets- och bostadsland, samt information om arbetsställets näringsgren, sektortillhörighet och storlek.

1.1 Gränspendlingen efter ålder och kön

Gränspendlingen till Danmark och Norge har en klar ungdomsprofil enligt diagram 2. Mer än hälften av de som gränspendlade år 2008 var yngre än 35 år. Närmare en fjärdedel var mellan 20–24 år. Under 2001 var andelen 20 procent. I diagram 3 framgår att de förvärvsarbetande i Sverige, enligt den Registerbaserade Arbetsmarknadsstatistiken, RAMS, är jämnare fördelade mellan åldersgrupperna under samma år.

Diagram 2. Procentandelen svenska gränspendlare till Danmark och Norge efter åldersgrupp och kön 2008 (%)

Diagram 3. Procentandelen förvärvsarbetande i Sverige efter åldesgrupp och kön 2008 (%)

Sett över hela perioden 2001–2008 har andelen gränspendlare kvinnor stegvis ökat från 28 procent 2001–35 procent, men det är bara i åldrarna 16–24 år som könsfördelningen är jämn. På den svenska arbetsmarknaden, däremot, är andelen kvinnor ganska jämt spridd mellan åldersgrupperna och uppgår totalt till 48 procent, enligt RAMS.

1.2 Gränspendlingen efter utbildning

Samarbetsländernas skolsystem är olika uppbyggda. Den internationella standarden, ISCED97, för klassificering av utbildningsnivå på finare nivåer ger oss inte helt jämförbar statistik. Därför redovisas utbildningen efter de tre nivåerna grundskola, gymnasium samt utbildning som är högre än gymnasium. Det framgår av tabell 1 att posten för okänd utbildning under årens lopp har minskat. Det beror bl.a. på att statistikmyndigheterna efter något år utvecklade statistiken genom att kompletterat sina utbildningsregister med information om utbildning från grannlandet för sådana som flyttat mellan länderna. Den höga andelen okänd utbildningsnivå för 2001 verkar således gälla de som hade efter-

gymnasial utbildning. Om så är fallet verkar fördelningen mellan nivåerna vara stabil mellan åren, en tredjedel högutbildade, något mer än hälften med gymnasial utbildning och drygt 10 procent med grundskola. Anledningen till valen av år är att det är naturligt att redovisa första och sista år i en tidsserie. År 2005 har valts för att det är året före den stora expansionen av gränspendlingen.

Tabell 1. Antal och andel gränspendlare till Danmark och Norge efter utbildningsnivå åren 2001, 2005 och 2008

Utbildningsnivå	2001		2005		2008	
	Antal	Andel i %	Antal	Andel i %	Antal	Andel i %
Totalt	17 958	100	23 703	100	47 031	100
Grundskola	2 186	12,2	2 961	12,5	5 895	12,5
Gymnasial	9 404	52,4	11 897	50,2	25 043	53,2
Eftergymnasial	4 543	25,3	8 093	34,1	15 559	33,1
Okänd	1 825	10,2	752	3,2	534	1,1

1.2.1 Utbildningsinriktning för gymnasialt utbildade

För de med gymnasial utbildning hade 6 900 personer, eller 28 procent enligt tabell 2, en bred allmän inriktning. För de tio procent med utbildning inom samhällsvetenskap m.m. bestod den största gruppen av företagsekonomer med inriktning mot handel och administration, allmän utbildning. Bland de 30 procent med inriktningen teknik och tillverkning, fanns främst byggnads- och anläggningstekniker samt utbildade inom maskin och verkstadsteknik. Även utbildade inom energi- och elektroteknik var en stor grupp.

1.2.2 Utbildningsinriktning för eftergymnasialt utbildade

Bland de eftergymnasialt utbildade var den detaljerade utbildningsinriktningen mer spridd. I den största huvudinriktningen samhällsvetenskap m.m. fanns främst företagsekonomer. Inom utbildningsinriktningen teknik och tillverkning verkade många med en ospecificerad utbildning. Inom Hälso- och sjukvård m.m. dominerade, inte helt oväntat, omvårdnadsutbildade och medicinskt utbildade, d.v.s de som var utbildade sjuksköterskor eller läkare.

Tabell 2. Gränspendlare till Danmark och Norge efter utbildningsnivå och – inriktning år 2008

Utbildningsinriktning	Utbildning			Totalt	Andelar i %
	Grundskola	Gymnasial	Eftergymnasial		
Totalt	6 429	25 043	15 559	47 031	100
Allmän	5 895	6 906	52	12 853	28
Utbildning		28	964	992	2
Humaniora och konst		1 901	1 407	3 308	7
Samhällsvetenskap, juridik, handel, administration		2 528	4 065	6 593	14
Naturvetenskap, matematik och data		326	1 323	1 649	4
Teknik och tillverkning		8 415	3 097	11 512	25
Lant- och skogsbruk samt djursjukv.		396	135	531	1
Hälso- och sjukvård samt social oms.		1 462	3 126	4 588	10
Tjänster		2 379	958	3 337	7
Okänd	534	702	432	1 668	2

1.3 Gränspendlingen efter bransch

De svenska gränspendlarna har i huvudsak sökt sig till tjänstenärings- och grannländerna. Under perioden 2001–2008 har andelen stigit med femton procentenheter till nära 80 procent. I tabell 3 redovisas de sju största branscherna, de står tillsammans för mer än 80 procent av gränspendlingen under samtliga år. *Handel* och *Fastighets- och uthyrningsverksamhet* har ökat mest, 257 respektive 382 procent. I det förstnämnda fallet är det framförallt detaljhandelns etableringar i gränsregionerna som expanderat. I det andra fallet är det personaluthyrningsföretagen som utökat sin verksamhet med extrema 758 procent. Detta leder till problem med att analysera näringslivsutvecklingen. Vi kan inte få en riktig bild av branschstrukturen då vi inte vet till vilka sekundärbranscher personaluthyrningsföretagen hyr ut sin personal.

Tabell 3. Antal gränspendlare efter näringsgren åren 2001, 2005 och 2008

Näringsgren	2001	2005	2008	Förändring i % 2001–2008
Totalt	17 958	23 703	47 031	162
Tillverkning	2 475	2 493	4 547	84
Byggverksamhet	3 983	3 747	5 338	34
Handel	1 736	2 839	6 188	257
varav detaljhandel	734	1 253	3 339	355
Transport	2 306	2 999	4 972	116
Hotell och restaurang	1 324	1 892	3 754	184
Fastighet och uthyrning; företagstjänst	2 240	4 525	10 794	382
varav uthyrning av personal	720	1 813	6 176	758
Hälso o. sjukvård, sociala tj.; veterinär	1 424	2 012	3 993	180
Övriga	2 470	3 196	7 445	201

Gränspendlingens expansion har inneburit att sysselsättningen har ökat inom alla branscher. *Handel*, samt *Fastighets- och uthyrningsverksamhet m.m.* har tillsammans ökat sina andelar av den totala gränspendlingen från 22–36 procent medan *Tillverkning*, *Byggverksamhet* och *Transport m.m.* har minskat i betydelse från 39–32 procent. De två återstående större branscherna, *Hotell och restaurang* samt *Hälso- och sjukvård*, har andelsmässigt förändrats marginellt och ligger på ca 8 procent vardera under hela perioden. Utvecklingen för de fem branscher som märkbart har ökat eller tappat i andel åskådliggörs i diagram 4.

Diagram 4. Andelsmässig fördelning av gränspendlingen för utvalda branscher åren 2001–2008

2. Nya gränspendlare 2006

I det här avsnittet fortsätter den deskriptiva analysen med longitudinella studier av kohorten svenskar som gränspendlade för första gången år 2006. Vi har valt året 2006 därför att:

- det var det året som gränspendlingen till Norge började öka från en tidigare ganska stabil nivå runt 13–14 000 gränspendlare till närmare 16 000, samtidigt som gränspendlingen till Danmark tog ett kraftigt hopp uppåt med 35 procent till drygt 14 000.
- År 2006 ger oss möjlighet att följa individernas situation både några år bakåt (2001) och något år framåt (2008). Det hade varit önskvärt att tidsserien sträckt sig flera år framåt från 2006, men det finns ingen statistik från dessa år.

En ny gränspendlare år 2006 var en person som mellan åren 2001–2005 inte varit registrerad som gränspendlare till det aktuella landet. Vi har vidare valt att begränsa studien till gränspendlare i åldrarna 25–64 år under 2006 för att vi vill ha en åldersmässigt homogen kohort där alla haft goda möjligheter att vara aktiv på arbetsmarknaden sedan 2001. Då var 25-åringarna 20 år gamla.

I det här avsnittet vill vi belysa den typiske nytilkommande gränspendlaren år 2006 för att se om det finns skillnader mellan nya pendlare till Norge respektive Danmark med avseende på könsfördelning, arbetsplatsens bransch och med hänsyn till deras tidigare anknytning till arbetsmarknaden i bostadslandet. De beräkningar som presenteras i det här avsnittet avser denna grupp av nya gränspendlare som vi fortsättningsvis benämner förstagångspendlare. I tabell 4 framgår att en tredjedel av samtliga gränspendlare till Danmark och Norge under år 2006 var förstagångspendlare i åldrarna 25–64 år.

Tabell 4. Antal svenska gränspendlare efter inpendlingsland år 2006

	Danmark	Norge	Summa	Andel i %
Samtliga gränspendlare	14 200	15 900	30 100	100
Nya gränspendlare 25–64 år	6 200	3 700	9 900	33

2.1 Förstagångspendlare till Norge

Den typiske gränspendlaren till Norge år 2006 var 41 år gammal och man och den typiske förstagångspendlaren var tre år yngre. År 2006 pendlade 3 700 personer till Norge för första gången. Det var nästan en tredjedel av alla gränspendlare till Norge i åldrarna 25–64 år. Fördelning efter ålder och kön framgår av nedanstående diagram. Det var betydligt fler män än kvinnor som började pendla i de fyra åldersgrupperna.

Diagram 5. Antalet förstagångspendlare till Norge efter ålder och kön år 2006

I diagram 6 kan vi se att av alla män som pendlade år 2006 i den största åldersgruppen, 25–34 år, var 39 procent förstagångspendlare och av kvinnorna i samma åldrar var 45 procent förstagångspendlare. I alla åldersgrupper var det större andel förstagångspendlare bland kvinnorna. Eftersom andelen kvinnliga gränspendlare totalt sett ändå minskade, innebär detta också att antalet som slutade gränspendla under 2006 var större. Det är relativt sett en större rörlighet in- och ut ur gränspendlingen till Norge bland kvinnorna.

Diagram 6. Andelen förstagångspendlare av alla pendlare till Norge efter ålder och kön år 2006 (%)

2.1.1 I vilka branscher arbetar förstagångspendlarna?

För män var det vanligast att börja i Byggbranschen eller inom branschen Företagstjänster där personaluthyrningsföretagen är en delbransch. Två av fyra män började antingen inom byggbranschen eller inom företagstjänster oavsett åldersgrupp. För personer inom företagstjänster som arbetade hos ett personaluthyrningsföretag finns ingen information om deras egentliga branschtillhörighet, då de kan hyras ut till vilken annan verksamhet som helst. Man kan misstänka att många av dessa män i praktiken jobbar i byggbranschen. Överlag kunde man se att förstagångspendlare till Norge var fördelade på få branscher medan vi längre fram kommer att se att förstagångspendlare till Danmark var spridda över flera branscher.

Tabell 5. Antalet förstagångspendlare män till Norge efter åldersgrupp och bransch år 2006

Näringsgren	25-34	35-44	45-54	55-64	Totalt
Metallindustri	66	81	58	19	224
Transportmedelsindustri	77	71	54	21	223
Byggverksamhet	212	247	133	69	661
Hotell/restaurang	78	13	8	2	101
Företagstjänster	258	193	109	62	622
Vård och omsorg	35	24	26	20	105
Totalt antal förstagångspendlare, Män	1 139	838	540	291	2 808

Det var betydligt vanligare att kvinnorna började inom Företagstjänster. Var tredje förstagångspendlare kvinna började där oavsett ålderskategori. En vanlig bransch var också Vård och omsorg och i det fallet sökte sig 30 procent av kvinnorna i åldrarna 55-64 år dit, medan det i den yngsta ålderskategorin rörde sig om 10 procent.

Det stora antalet förstagångspondlande kvinnor som sökte sig till Företagstjänster år 2006 ledde till att antalet kvinnor i den branschen fördubblades. Det är en siffra som inte har sin motsvarighet i någon annan bransch. Många av dem jobbade antagligen inom vården. Det kan mycket väl vara så att ökningen av antalet pendlare år 2006 beror på att bemanningsföretagen genomfört stora satsningar riktade mot svenskar för att möta behoven på den norska arbetsmarknaden.

Tabell 6. Antalet förstagångspondlande kvinnor till Norge efter åldersgrupp och bransch år 2006

Näringsgren	25–34	35–44	45–54	55–64	Totalt
Hotell/restaurang	71	9	5	2	87
Detaljhandel	42	9	6	1	58
Företagstjänster	132	58	74	30	294
Vård och omsorg	46	49	35	27	157
Offentlig förvaltning	22	13	12	9	56
Totalt antal förstagångspondlare, kvinnor	438	182	163	91	874

2.1.2 Förstagångspondlarnas arbetsmarknadsanknytning innan jobbet i Norge

Kan det vara så att arbetslösa i Sverige ser ett arbete i ett annat land som en väg ut ur arbetslösheten? Den frågan är väldigt svår att besvara då det är svårt att kunna avgränsa en representativ jämförelsegrupp i boendelandet. Nedan visas andelen långtidsarbetslösa förstagångspondlare efter ålder och antalet år i arbetslöshet i direkt anslutning till första årets arbetspendling. En person räknas som långtidsarbetslös om denne har varit arbetslös minst 182 dagar under ett år.

Totalt hade 14 procent av förstagångspondlarna till Norge varit arbetslösa och 0,1 procent hade varit arbetslösa under alla fem åren. Den största andelen långtidsarbetslösa fanns i åldersgrupperna 35–44 och 45–54 där 16–17 procent varit arbetslösa ett år eller längre.

Diagram 7. Andelen tidigare långtidsarbetslös (>182 dagar per år) som förstagångspendlat till Norge efter åldersgrupp och antal år i arbetslöshet (%)

När det gäller tidigare arbetslöshet skiljer sig män och kvinnor åt. Sex procent av kvinnorna och 16 procent av männen som började pendla år 2006 kom från arbetslöshet in i pendling. Mönstret över åldersgrupperna såg dock likadant ut för både män och kvinnor.

2.1.3 Branscher där tidigare långtidsarbetslösa arbetat

Nästan sex av tio tidigare långtidsarbetslösa sökte sig till Transportmedelsindustrin eller Metallindustrin. Det var främst i mansdominerade branscher, och branscher där det finns jobb med lägre utbildningskrav som man började arbeta.

Det verkade vara vanligare att män tar chansen att prova ett jobb utomlands än att kvinnor gör det. För att få en liten uppfattning om arbetet i Norge kan ha hjälpt individer att komma ur sin arbetslöshet undersöker vi hur stor andel som gick tillbaka in i arbetslöshet.

Av alla som varit långtidsarbetslösa under minst ett år innan pendlingen började så fortsatte 57 procent att pendla även 2007. 17 procent återgick till arbetslöshet. Även om det är ett väldigt litet antal personer som varit arbetslösa kan man även se tendensen att ju längre tid man varit arbetslös innan man började pendla, desto större risk är det att man återgår till långvarig arbetslöshet efter pendlandet.

Tabell 7. Andel långtidsarbetslösa som återgår i arbetslöshet i Sverige efter arbetet i Norge

Antal år efter	Antal år i arbetslöshet innan pendlingen startade				
	1	2	3	4	5
1 år (2007)	11,4	14,4	11,3	13,8	9,1
2 år (2008)	3,9	3,2	7,0	6,9	12,1

2.2 Förstagångspendlare till Danmark

Den genomsnittlige förstagångspendlaren till Danmark var 35 år och man, två år yngre än den genomsnittlige danske gränspendlaren. År 2006 var 6 206 personer i åldersgruppen 25–64 förstagångspendlare. De utgjorde 52 procent av de 11 996 som pendlade i den aktuella åldersgruppen. Andelen till Norge var 32 procent. Förstagångspendlarna fördelning efter ålder och kön framgår av nedanstående diagram. Även till Danmark var det fler män än kvinnor som var förstagångspendlare.

Diagram 8. Antalet förstagångspendlare till Danmark efter ålder och kön år 2006

Av alla kvinnor som pendlade till Danmark år 2006 i åldern 25–34 år var 64 procent förstagångspendlare och för männen var andelen 59 procent. I de tre åldersklasserna upp till 54 års ålder var andelen kvinnor lika stor eller större bland förstagångspendlarna.

Gränspendlare till Danmark är i genomsnitt yngre än de till Norge och könsfördelningen är jämnare. I absoluta tal var antalet förstagångspendlare till Danmark nästan 70 procent högre än till Norge. Danmark stod därmed totalt sett för en större del av ökningen av gränspendlingen under 2006.

Diagram 9. Andelen förstagångspendlare av alla pendlare till Danmark efter ålder och kön år 2006 (%)

2.2.1 I vilka branscher arbetar förstagångspendlarna?

I Danmark var de manliga förstagångspendlarna spridda över betydligt fler branscher än vad de var i Norge. De vanligaste branscherna redovisas nedan, men även Detaljhandel, Transport, Rekreation och Administrativt arbete, var branscher dit många män sökte sig.

Tabell 8. Antalet förstagångspendlare män till Danmark efter åldersgrupp och bransch år 2006

Näringsgren	Ålder				Totalt
	25-34	35-44	45-54	55-64	
Företagstjänster	283	128	76	35	522
Datakonsult/dataservice	186	74	19	3	282
Parti/agenturhandel	191	94	31	13	329
Byggverksamhet	148	83	45	29	305
Hotell/restaurang	151	70	30	8	259
Totalt antal förstagångspendlare, män	2 124	1 111	524	219	3 978

Kvinnornas arbete var koncentrerat till färre branscher. Enligt tabell 9 arbetade de huvudsakligen inom Företagstjänster och Vård och omsorg.

Tabell 9. Antalet förstagångspendlare kvinnor till Danmark efter åldersgrupp och bransch år 2006

Näringsgren	Ålder				Totalt
	25-34	35-44	45-54	55-64	
Företagstjänster	240	70	39	17	366
Vård och omsorg	188	73	67	24	352
Detaljhandel	160	50	15	5	230
Parti/agenturhandel	108	37	24	5	174
Hotell/restaurang	117	24	9		150
Totalt antal förstagångspendlare, kvinnor	1 395	475	274	84	2 228

2.2.2 Förstagångspondlarnas anknytning till arbetsmarknaden innan jobbet i Danmark

Fjorton procent av förstagångspondlarna som jobbade i Norge kom från långtidsarbetslöshet i Sverige, medan bara 8 procent av de som jobbade i Danmark hade samma utgångsläge.

Diagram 10. Andelen tidigare långtidsarbetslös (>182 dagar per år) som förstagångspondlat till Danmark efter åldersgrupp och antal år i arbetslöshet (%)

Bland förstagångspondlarna till Danmark var andelen långtidsarbetslösa ungefär lika mellan män och kvinnor till skillnad mot i Norge där andelen män var dubbelt så hög som andelen kvinnor. Andelen långtidsarbetslösa var också jämnare fördelad mellan åldrarna för de som arbetade i Danmark.

2.2.3 I vilka branscher arbetar de som varit långtidsarbetslösa?

Bland de större branscherna, de med över 50 gränsspendlare, var det Tillverkning av gummi- och plastvaror samt Post- och telekommunikation som anställde många som tidigare varit långtidsarbetslösa. Närmare hälften arbetade inom dessa två branscher. Antalet långtidsarbetslösa varierade således kraftigt mellan branscherna. På samma sätt som i Norge verkade det vara branscher där det finns jobb med lägre utbildningskrav, som i första hand anställt dessa grupper. Det verkade även vara vanligare att män tog chansen att prova ett jobb utomlands än att kvinnor gjorde det, även om skillnaden var betydligt mindre mellan könen i Danmark än i Norge. För att få en liten uppfattning om arbetet i Danmark har hjälpt dem

att komma ur sin arbetslöshet kan vi se hur stor andel av människorna som varit arbetslösa länge som återgick till arbetslöshet.

Av alla som varit långtidsarbetslösa under minst ett år innan pendlingen började, fortsatte 67 procent att pendla även 2007. Detta är en högre siffra än för Norge (57 procent). 20 procent återgick dock till arbetslöshet. För de som varit arbetslösa under 5 år innan pendlingen började var det 20 procent som åter hamnade i arbetslöshet. Det kan uppfattas som en högre siffra än vad som uppvisades för Norge (17 procent), men eftersom det i båda fallen rör sig om relativt få personer så påverkar några enstaka arbetslösa procenttalen. Men sambandet är tydligt, ju längre man varit arbetslös innan man började pendla, desto större risk är det att man återgår till långvarig arbetslöshet efter jobben både i Norge och Danmark.

Tabell 10. Andel långtidsarbetslösa som återgår i arbetslöshet i Sverige efter arbetet i Danmark

Antal år efter	Antal år i arbetslöshet innan pendlingen startade				
	1	2	3	4	5
1 år (2007)	14,4	11,1	12,5	11,1	12,0
2 år (2008)	4,6	5,1	10,7	14,8	20,0

3. Gränspendlarens familjesituation

Pendlingens sociala konsekvenser är relativt utforskade oavsett om det gäller pendling inom- eller mellan länder. Gränspendlingen innebär i många fall längre resor mellan hem och arbete, ett resande som kan uppvägas av ekonomiska och karriärmässiga fördelar. Nackdelen kan vara att det blir mindre tid över för familj och vänner. I det här kapitlet redovisas familjesituationen år 2008, som den kan beskrivas från uppgifter om gränspendlarnas civilstånd och antal barn.

3.1 Många gränspendlare är ensamstående

Mer än hälften av de som gränspendlade 2008 var ensamstående, men statistiken innebär en viss överskattning eftersom sambor utan gemensamma barn räknas som ensamstående. Gifta gränspendlare utgjorde 38 procent och sambos 8 procent.

Tabell 11. Antal gränspendlare efter familjetyp, kön och arbetsland år 2008

	Pendlade till Danmark		Pendlade till Norge	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Ensamstående	6 496	4 501	9 678	4 519
Make-Maka	5 069	3 364	6 463	3 011
Sambo	812	568	1 946	604
Totalt	12 377	8 433	18 087	8 134

Om vi jämför civilståndet för gränspendlare med- eller utan hemmavarande barn fanns tydliga skillnader. I gruppen gränspendlare utan hemmavarande barn var 82 procent ensamstående år 2008. Andelsmässigt fanns flest ensamstående bland pendlare till Norge där de utgjorde 87 procent för både männen och kvinnorna. För pendlare till Danmark var motsvarande siffror, 80 procent för männen och 75 procent för kvinnorna.

Majoriteten av pendlare med barn hemma var antingen gifta eller i ett samboförhållande. Men 41 procent av kvinnorna som pendlade till Norge var ensamstående med barn. Motsvarande procenttal för dem som gränspendlare till Danmark var 22 procent. Detta kan jämföras med

ensamstående män med barn som utgjorde 8 procent för gränspendlarna till Norge och 4 procent till Danmark. Eftersom barn med delat boende ofta skrivs hos sin mamma är det troligt att andelen ensamstående män med barn underskattats.

3.2 Lägre andel med barn hemma

Över hälften av pendlarna från Sverige befann sig i en ålder, 25–54 år, då många har bildat familj. Ett sätt att jämföra familjesituationen för gränspendlare med förvärvsarbetande i Sverige är att se hur många som hade hemmavarande barn. Ett hemmavarande barn definieras som ett (ogift) barn som är folkbokfört på samma fastighet som en målsman.

Nära hälften av de som arbetade i Sverige hade hemmavarande barn medan motsvarande siffra för gränspendlarna var 36 procent för de som arbetade i Danmark, och 29 procent för arbetande i Norge. Det finns fler unga bland gränspendlarna än i befolkningen i stort, vilket kan vara en förklaring till att de inte har barn eller lika många barn. Pendlarna till Danmark är också något yngre än de pendlande till Norge. Vi kan nog räkna med att benägenheten att gränspendla påverkas av hur många barn man har och i vilka åldrar de är. I diagram 15 kan vi se nivåskillnaderna under en femårsperiod.

Diagram 11. Andel med hemmavarande barn efter arbetsland (%)

Majoriteten av barnen, till både gränspendlare och sysselsatta i Sverige, var mellan 11–15 år. Antalsmässigt var 2 barn det allra vanligaste för föräldrar sysselsatta i Sverige. För pendlare till Norge var andelen med 1 barn lika stor som andelen med 2 barn. För pendlare till Danmark var 1 barn vanligast.

4. Hur länge pendlar man?

I det här avsnittet studeras hela kohorten eller gruppen på 23 400 svenskar som gränspendlade 2006 och då var mellan 25–64 år. Vi följer deras pendlingssituation för vart och ett av åren 2001–2008.

Man föreställer sig att gränspendling för de allra flesta är en tillfällig jobblösning. Efter en tid flyttar man till grannlandet eller också finner man ett jobb på närmare håll i hemlandet. En del gränspendlare bor visserligen nära riksgrens och arbetsplats i grannlandet, men den stora majoriteten har längre resavstånd. Våra resultat visar dock att de flesta fortsätter att gränspendla i flera år.

4.1 Hur många år gränspendlar vi?

Gränspendlarna från 2006 pendlade i genomsnitt tre år. Till Norge pendlade man i genomsnitt fyra år och till Danmark i tre år. Den stora gränspendlingsökningen år 2006 innebar att den undersökta kohorten innehöll ett betydande antal pendlare, förstagångspendlare, som hunnit pendla högst tre år.

Diagrammet nedan visar antal pendlare efter antal pendlingsår och arbetsland. Pendlare till Danmark har en tydlig topp på 3 pendlingsår, men detta kan som nyss nämnts bero på att det i kohorten från 2006 ingår en stor andel förstagångspendlare. Annars är fördelningen mellan åren ganska jämn, även om man ser en svag minskning för varje år. Notera den relativt stora gruppen som pendlat till Danmark i 7 år och den ännu större gruppen som pendlat till Norge under hela undersökningsperioden.

Diagram 12. Antal gränspendlare efter antal pendlingsår och inpendlingsland

Kvinnorna slutade pendla tidigare än männen. I den utvalda gruppen från 2006 minskade andelen kvinnor för varje år, utom för det fjärde. Bland de ca 1 800 personer som gränspendlade alla 8 åren var andelen kvinnor 13 procent.

Diagram 13. Gränspendlare till Norge efter antal pendlingsår och kön (%)

Uthålligheten bland gränspendlarna till Danmark var mer könsneutral, även om kvinnor slutade gränspendlade tidigare än männen. Med undantag från de som hade pendlat i åtta år, så låg andelen kvinnor konstant mellan 30–39 procent. Av de hundra som pendlat hela den undersökta perioden ingick 15 kvinnor och 85 män.

Diagram 14. Gränspendlare till Danmark efter antal pendlingsår och kön (%)

4.2 Ålder

Diagrammet nedan visar åldern på pendlare efter antal pendlingsår. Det finns naturligtvis ett starkt samband mellan ålder och antalet år man pendlat, men den genomsnittliga ålder styrs också av personens ålder vid gränspendlingsdebuten.

Personer som pendlade till Danmark hade i genomsnitt en lägre medelålder än pendlare till Norge. Bland personer som hade pendlat under lång tid råder däremot motsatt förhållande. Medelåldern för de som har pendlat sju år var 44 år för pendlare både till Norge och Danmark. För pendlare som hade pendlat åtta år var åldern i genomsnitt högre för de 100 som pendlade till Danmark än för de 1 800 som pendlade till Norge.

Diagram 15. Genomsnittlig ålder efter antal pendlingsår och inpendlingsland

Gränspendlarnas åldersfördelningen uppdelat på kön visade en lägre genomsnittlig debutålder för kvinnor än för män både till Norge och Danmark.

Skillnaden i medelålder mellan kvinnor och män för pendlare till Norge var tydligast bland de som pendlat kort tid och bland de som har pendlat länge, se diagram 16. Bland de som hade pendlat kortare tid hade kvinnorna en tydligt lägre medelålder än männen. Som en kontrast till detta hade kvinnorna i gruppen som hade pendlat hela den undersökta peioden en högre medelålder än männen.

Diagram 16. Genomsnittlig ålder efter antal pendlingsår och kön vid gränspendling till Norge

I diagram 17 kan vi se att differensen i medelålder mellan kvinnor och män som pendlare till Danmark var störst bland dem som hade pendlat ett till tre år. Efter det så följer medelåldern en gemensam utvecklingskurva.

Diagram 17. Genomsnittlig ålder efter antal pendlingsår och kön vid gränspendling till Danmark

5. Brain-drain?

I det här avsnittet undersöks i vilken omfattning den svenska gränspendlingen till grannländerna Danmark och Norge innebär att välutbildad, kompetent arbetskraft, som annars skulle kunnat verka på den svenska arbetsmarknaden, söker sig till jobb i grannländerna.

Detta är en mångfacetterad fråga. Sedan gammalt är vi i Norden överens om att vi ska ha en nordisk arbetsmarknad med fri rörlighet. Vi anser att denna rörlighet är bra därför att arbetskraftsresurserna då kan bli tillgängliga där de bäst behövs, samt att det finns möjlighet att finna jobb i grannlandet när det är brist på jobb i det egna landet. Det stärker näringslivet och förbättrar Nordens konkurrenssituation som helhet.

Med allt för stora och/eller ensidiga rörelser i en riktning uppkommer dock balansproblem av olika slag. Rörligheten kan leda till brist på kompetent arbetskraft i utsatta områden. Samhällskostnader för utbildning gör ingen nationell nytta när många högt utbildade väljer att jobba i annat land. I fallet med gränspendlare står bostadslandet för stora delar av kostnaderna för det gemensamma, medan skattinkomsterna som skall finansiera detta istället blir kvar i arbetslandet.

5.1 Den studerade gruppen

För att försöka svara på frågan om det råder s.k. brain-drain har vi studerat personer med lång utbildning som gränspendlade 2006 och som då var mellan 25– 64 år. Vi känner till inom vilka branscher de jobbade. Vi har sedan klassificerat branscher som kunskapsintensiva i syfte att avgöra om pendlarna arbetar i branscher som kräver specifika kunskaper.³ De aktuella branscherna listas i bilaga 2. För att klassificeras som högutbildad behöver man ha en eftergymnasial utbildning som varat tre år eller längre.

³ Klassificeringen följer den svenska myndigheten Tillväxtanalys indelning. Av totalt 224 näringsgrenar på 3-siffernivå enligt den svenska näringsgrensindelningen SN12002, har Tillväxtanalys valt ut 70 kunskapsintensiva branscher.

I villkoret för "brain-drain" ingår även att personerna ska ha varit förvärvsarbetande i Sverige i någon kunskapsintensiv bransch innan gränspendlingen till Danmark eller Norge. Man ska ha skaffat sig relevant arbetslivserfarenhet för att man ska uppnå den höga kompetens som vi är intresserad av att studera.

5.2 Få högtbildade gränspendlare till kunskapsintensiva branscher

Med utgångspunkt från dessa kriterier var det 693 personer eller 6,1 procent av de som gränspendlade till Norge och 303 personer eller 2,5 procent av gränspendlarna till Danmark som har uppfyllt vår avgränsning för "brain-drain" år 2006.⁴

Den aktuella gränspendlingsgruppen till Norge bestod till 57 procent av kvinnor. Motsvarande andel till Danmark var 35 procent. Av samtliga pendlare till Norge i åldern 25–64 år utgjorde kvinnorna 20 procent och andelen till Danmark var 34 procent. Överrepresentationen av kvinnor inom s.k. "brain-drain" till Norge kan i stort förklaras av pendlingen till Hälso- och sjukvård.

Diagram 18. Antal högtbildade gränspendlare till kunskapsintensiva branscher efter kön

⁴ För gränspendlingen till Danmark stöter man på vissa andra problem, t.ex. har flera av pendlarna inte varit sysselsatta i Sverige innan de började gränspendla. Det handlar om dem som flyttat till Sverige, men som behållit sina jobb i Danmark och då är det svårt att tala om brain-drain.

En klar majoritet av de s.k. brain-drain pendlarna både till Norge och Danmark fanns inom branschen Hälso- och sjukvård. I Danmark var konsultverksamhet, främst inom system- och programvaruområdet, nästan lika stor som Hälso- och sjukvård.

Av pendlarna till Norge var det endast 38 av de 693 som pendlade till kunskapsintensiva branscher inom industrin. Majoriteten eller 655 pendlade till kunskapsintensiva branscher inom tjänstesektorn. För pendlingen till Danmark var motsvarande siffror 32 av 303 till industrin och resterande 271 till tjänstesektorn.

Bland de som var pendlare till Danmark eller Norge och som fyllde utbildningsrekvisitet fanns det ingen som inte hade varit sysselsatt i Sverige någon gång under perioden 2001–2005. Med andra ord så fanns det inte någon nyexaminerad med eftergymnasial utbildning tre år eller längre som gränspendlare direkt efter examen.

Av samtliga gränspendlare till Danmark respektive Norge i åldern 25–64 år oavsett utbildningsnivå arbetade 5 218 inom kunskapsintensiva branscher i Danmark och 4 201 i Norge, vilket motsvarar 44 respektive 37 procent. Det finns många jobb inom kunskapsintensiva branscher, som inte kräver högre utbildning.

Utifrån våra underlag verkar det inte vara så att Sverige tappar spetskompetens till våra grannländer. Men för att kunna dra mer underbyggda slutsatser skulle man behöva studera materialet ytterligare och göra studier över längre tidsperioder.

Resultatet visar också på behovet av yrkesstatistik för att identifiera/avgränsa rätt population. Administrativa register eller statistikregister med information om yrke för ett specifikt jobb i annat land finns inte i Sverige. Gränspendlare från Sverige yrkesklassificeras efter vår känedom heller inte på sina jobb i Danmark eller i Norge. I Sverige yrkesklassificeras, med några få undantag, enbart personer som är bosatta i landet och där jobbet utförs på svensk arbetsplats.

5.3 Högutbildade efter bransch

För att vidga analysen har vi även studerat samtliga högutbildade gränspendlare utan att ta hänsyn till om de jobbat inom kunskapsintensiva branscher i Sverige eller grannlandet. Totalt hade 3 200 gränspendlare till Norge och 5 900 till Danmark i åldrarna 25–64 år en eftergymnasial utbildning vilket motsvarar 28 procent respektive 49 procent av samtliga gränspendlare. I diagram 19 är de högutbildade fördelade efter bransch.

Diagram 19. Andel högutbildade gränspendlare till Danmark och Norge efter bransch, 2006

En stor andel av de högutbildade pendlarna fanns inom Företagstjänster, 47 procent av pendlarna till Danmark och 37 procent av pendlarna till Norge. I Danmark var det delbranscherna Konsultverksamhet avseende system- och programvara och Annan naturvetenskaplig och teknisk forskning, som utmärkte sig inom detta område. Därutöver var branschen Icke reguljär lufttransport stor i Danmark. I Norge var den klart vanligaste branschen Personaluthyrning, som stod för mer än 50 procent av alla de högutbildade inom Företagstjänster därutöver var Arkitekt- och teknisk konsultverksamhet viktig. Även i Norge var Icke reguljär lufttransport en relativt stor bransch.

Fördelningen mellan branscher följer ungefär samma mönster i Danmark och Norge, med undantag av Hälso- och sjukvård, dit nästan 20 procent av de högutbildade pendlarna till Norge sökte sig, vilket innebar att den var näst största branschen i Norge för högutbildade pendlare. Av de högutbildade pendlarna till Danmark arbetade ungefär tio procent inom Hälso- och sjukvård.

Andelen kvinnor med minst en 3-årig eftergymnasial utbildning var något högre bland gränspendlarna till Norge än vad den var till Danmark, 40 respektive 37 procent. För pendlingen till Danmark var könsfördelningen ungefär lika som för den totala pendlingen till landet. I Norges fall var andelen högutbildade kvinnor dubbelt så hög jämfört med kvinnoandelen i den totala pendlingen. Ett liknade mönster framgick tidigare när vi tittade på pendlingen till kunskapsintensiva branscher.

Ser man till andelen högutbildade av samtliga pendlare inom ovanstående branscher blir mönstret något annat jämfört med fördelningen av enbart högutbildade pendlare efter bransch bland annat beroende på

branschens totala storlek och vilken typ av arbetskraft som efterfrågas. Se diagram 20.

Vanligaste var det att pendlarna inom Utbildning var högutbildade, ungefär 80 procent för båda länderna. Därefter följde Hälso- och sjukvård för pendlingen till Norge, 62 procent. Till Danmark var andelen nästan lika stor mellan branscherna Annan offentlig och privat service och Hälso- och sjukvård med vardera 60 procents andel kvinnor.

Diagram 20. Andel högutbildade gränspendlare av samtliga gränspendlare i branschen

Störst skillnad mellan länderna var det inom Varuproduktion m.m. där var andelen högutbildade till Danmark 40 procent och till Norge elva procent. Den bransch som var störst till Danmark inom Varuproduktion var *Tillverkning av läkemedel*, där andelen högutbildade var 86 procent. Till Norge var fördelningen inom Varuproduktion relativt jämn, flest högutbildade fanns inom *Uppförande av hus och andra byggnadsverk* men de utgjorde totalt sett endast sex procent av den totala pendlingen till branschen.

5.4 Andelen högutbildade efter region

Det var storstadsområden som dominerade destinationen för de högutbildade pendlarna till Danmark och Norge och särskilt till Danmark. Av samtliga pendlare 25–64 år arbetade 93 procent i Region Huvudstaden och av de högutbildade var andelen 95 procent. Av alla som pendlade till Region Huvudstaden var nästan varannan person högutbildad.

Till Norge var pendlingen något mer utspridd, ungefär en tredjedel av all pendling i åldern 25–64 år gick till Oslo fylke och för de högutbildade pendlade 40 procent till Oslo. Totalt för hela Norge var andelen 28 procent. Tar man istället andelen högutbildade av samtliga pendlare per region var andelen störst till Sogn og Fjordane Fylke som ligger i västra Norge, 59 procent av pendlarna dit hade en eftergymnasial utbildning men då ska man också tänka på att det total rör sig om mindre än 100 personer.

6. Gränspendlare i åldrarna 16 och 24 år

Vid publiceringen av 2008 års siffror över arbetspendlingen till Norge och Danmark har vi sett att personer i åldrarna 16–24 år utgör en allt större del av det totala antalet gränspendlare. Diagram 28 visar hur fördelningen såg ut mellan åldersgrupperna. Mer än en fjärdedel av de som gränspendlade var i åldern 16–24 år.

Diagram 21. Åldersfördelning för svenska arbetspendlare till Norge och Danmark, 2008

Andelen unga, 16–24 år, var störst bland de som gränsspendlat från Sverige till Norge, där de utgjorde cirka 35 procent. Av de som pendlade till Danmark var andelen 16 procent.

Det här avsnittet är indelat i två delar varav den första beskriver olika egenskaper hos ungdomsgruppen, som könsfördelning, utbildningsnivå, vilka branscher de unga arbetar i samt hur pendlingen var fördelad geografiskt. Vi följer uteslutande gränspendlande ungdomar som var i det aktuella åldersspannet under år 2008.

I den andra delen följer vi under en serie år (2001 till 2008), hur pendlingen såg ut för den grupp ungdomar som bott i Sverige men arbe-

tat i Norge eller Danmark under 2006. Genom att följa personerna under flera år blir det möjligt att belysa vad man gjorde innan man började gränspendlade, under hur många år man gränspendlade samt vad som hände när man slutade gränspendlade. Alltså i huvudsak samma faktorer som undersökts för alla åldersgrupper i de tidigare avsnitten.

6.1 Nya definitioner

I gruppen unga har man inte i samma omfattning som för de äldre hunnit knyta an till arbetsmarknaden. Kortare anställningar och säsongsjobb är vanligt förekommande. Vid studier av denna åldersgrupp kan det därför vara lämpligt att även inkludera de unga som inte klassificeras som gränspendlare. D.v.s. de som inte haft tillräckligt stora löneinkomster eller bara arbetat under vissa delar av året i grannlandet. Klassificering av gränspendlare bygger bland annat på nivån på de löneinkomster man intjänat i grannlandet. Av diagram 22, som visar spridningen av löneinkomsten år 2006, framgår att en relativt stor andel av de unga haft låga löneinkomster från arbetet i Danmark eller Norge. Över hälften av de unga hade tjänat under 100 000 kr under året, vilket indikerar att många haft kortare anställningar.

Diagram 22. Ungas (16–24 år) arbetsinkomster i Danmark och Norge, 2006 (antal)

För att bredda och nyansera beskrivningen av de ungas situation på arbetsmarknaden har vi valt att titta på samtliga individer i åldersgruppen som i sitt arbete i Danmark eller Norge intjänat 10 000 SEK eller mer under ett år. Vi överger gruppen personer som faller in under begreppet

”arbetspendlare”. Istället ger vi den utvidgade gruppen benämningen ”inkomsttagare”. År 2008 var antalet unga inkomsttagare totalt ca 23 600 personer. Cirka 18 000 av dessa arbetade i Norge. För cirka 65 procent utgjorde denna inkomst huvuddelen av den intjänade lönen under året. Samma år fanns det drygt 5 600 unga inkomsttagare i Danmark. Cirka 82 procent av dessa hade arbetet i Danmark som sin huvudinkomstkälla. Antalet inkomsttagare i Danmark var således lägre, men för en större andel av dessa utgjorde lönen en viktigare del av privatekonomin.

6.2 Beskrivning av ungdomsgruppen 2008

Under perioden 2001–2008 har det totala antalet unga inkomsttagare nästan tredubblats. Diagram 30 visar utvecklingen för respektive arbetsland. Kurvorna avviker från varandra. Antalet unga som arbetat i Danmark är ständigt ökande från 2001, men ökningstakten har minskat mellan 2007 och 2008. I Norge var antalet unga inkomsttagare avtagande under åren 2002 till 2005, för att sedan fram till 2008 öka kraftigt. Den stora ökningen av antalet svenska unga löntagare i Norge har skett parallellt med bemanningsbranschens utveckling. Mer om detta längre fram i avsnittet om branschstruktur. Samtidigt som antalet unga inkomsttagare i åldern 16 till 24 år genomgående har ökat under perioden 2001 till 2008, så har åldersfördelningen inom gruppen varit relativt konstant.

Diagram 23. Antal unga inkomsttagare i Danmark och Norge 2001 till 2008

Ungefär 95 procent av ungdomarna var i åldern 20–24 år, vilket i sig inte är så konstigt eftersom 16–19 åring fortfarande går i någon form av gymnasieutbildning. Det förekom inga avgörande skillnader mellan in-

komsttagarna i Danmark eller Norge. En jämförelse av åldersfördelningen mellan könen uppvisade heller inga tydliga skillnader. Generellt var männen något äldre. Kvinnliga inkomsttagare i Norge var den grupp som hade den lägsta medelåldern.

6.2.1 Ökande andel unga kvinnor

I gruppen unga inkomsttagare var andelen kvinnor betydligt högre än i övriga åldersgrupper. Från 2006 har andelen kvinnor dock generellt ökat i alla åldersgrupper. Särskilt stor var denna ökning för unga kvinnor som arbetat i Danmark.

Från 2004 var mer än hälften av de unga inkomsttagarna i Danmark kvinnor. Kvinnorna står även för största delen av det totala antalet ny-tillkomna inkomsttagare i Danmark åren 2005–2008.

Diagram 24. Andelen kvinnor bland inkomsttagare respektive unga inkomsttagare 2001 till 2008 (%)

6.2.2 Utbildning

Åldern mellan 16–24 år är en period i livet då de flesta genomgår någon typ av utbildning. Utbildningsnivån är till stor del beroende på var i åldersspannet 16–24 år som man befinner sig. Diagram 25 är en jämförelse av utbildningsnivån för unga inkomsttagare som arbetat i Danmark respektive Norge under 2008. Ca 72 procent av de unga hade en utbildningsnivå motsvarande en gymnasieutbildning. Fördelningen är på inget sätt uppseendeväckande med tanke på vilken åldergrupp som undersöks. Kvinnornas utbildningsnivå är generellt högre än männens. Notera också

att andelen med gymnasieutbildning var lägre bland de unga inkomsttagarna i Danmark och att det var förhållandevis fler som enbart läst grundskola, men också fler som genomgått en eftergymnasial utbildning.

Diagram 25. Utbildningsnivå bland unga inkomsttagare efter arbetsland och kön, 2008 (%)

Det är intressant att jämföra utbildningsnivån bland de unga inkomsttagarna som stannade i Sverige för att jobba jämfört med dem som åkte till Danmark och Norge, diagram 26. Vi ser här att en större andel av inkomsttagarna i Sverige var kvar på grundskolenivån och färre hade en gymnasieutbildning. De unga inkomsttagarna i Sverige har troligen inte avslutat sina gymnasiestudier och har i hög grad haft sina inkomster från sommarjobb. När de studierna är avslutade söker man sig till jobb i grannländerna.

Diagram 26. Utbildningsnivå bland inkomsttagare och personer bosatta i Sverige, 21 år, 2008 (%)

6.2.3 Branschstruktur

Vi har tidigare nämnt att den stora ökningen av antalet inkomsttagare i Norge skett parallellt med den växande delbranschen för Personaluthyrning. I tabell 12 framgår att nästan var tredje arbetat inom Bemanningsbranschen där delbranschen personaluthyrning ingår. Det innebär att det inte finns någon information om arbetsplatsens branschtillhörighet och inte heller var arbetsplatserna ligger eftersom det saknas information om till vilken arbetsgivare personalen hyrts ut.

Det är ett långt hopp ner till övriga branscher. Arbete inom Restaurangbranschen och Hotellbranschen var relativt vanligt förekommande, liksom arbete inom Detaljhandeln. I branschen Livsmedelsframställning återfinns de i svensk massmedia så omdebatterade "bananskalningsjobben". Hur många av de unga inkomsttagarna inom denna bransch som haft dessa arbetsuppgifter har vi ingen uppgift om. Det kan också vara så att personal hyrts ut till dessa verksamheter via bemanningsföretag.

Tabell 12. De tio vanligaste branscherna för unga inkomsttagare i Norge 2008

Näringsgren	Antal 2008	Andel i % 2008
Bemanning och andra personalrelaterade tjänster	5 118	31,3
Restaurang-, catering och barverksamhet	1 984	12,1
Detaljhandel (ej motorfordon)	1 720	10,5
Hotell- och logiverksamhet	1 177	7,2
Livsmedelsframställning	760	4,7
Parti- och provisionshandel (ej motorfordon)	687	4,2
Specialiserad bygg- och anläggningsverksamhet	619	3,8
Byggande av hus	387	2,4
Magasinering och stödtjänster till transport	346	2,1
Öppna sociala insatser	320	2,0

Motsvarande sammanställning för unga inkomsttagare i Danmark visar att tyngdpunkterna ligger på arbete inom Detaljhandel eller Restaurangverksamhet.

Tabell 13. De tio vanligaste branscherna för unga inkomsttagare i Danmark 2008

Bransch	Antal 2008	Andel i % 2008
Detaljhandel (ej motorfordon)	1 299	25,4
Restaurang-, catering och barverksamhet	928	18,1
Parti- och provisionshandel (ej motorfordon)	252	4,9
Fastighetsservice samt skötsel och underhåll av gr	176	3,4
Post- och kurirverksamhet	175	3,4
Bemanning och andra personalrelaterade tjänster	174	3,4
Vård och omsorg med boende	172	3,4
Öppna sociala insatser	148	2,9
Hotell- och logiverksamhet	144	2,8
Sport-, fritids- och nöjesverksamhet	110	2,1

6.2.4 Var arbetar och var bor de unga?

Gränspendling till arbete i Danmark eller Norge är för svenskarna en i geografin utspridd och ofta förekommande företeelse. År 2008 var det minst en invånare i var och en av Sveriges 290 kommuner som arbetade i Norge. För närmare 50 kommuner var det 200 invånare eller fler, som arbetade i Danmark eller Norge.

En lista över de vanligaste svenska bostadskommunerna för unga med löneinkomster i Norge visar en jämn fördelning utan tydliga mönster. Göteborg var den kommun som hade flest unga inkomsttagare i Norge, totalt 881 stycken, vilket enligt mittenkolumnen i tabell 14 motsvarade ungefär fem procent av det totala antalet unga inkomsttagare i Norge, år 2008. Stockholm är den andra storstadskommunen som finns med på listan. I övrigt innehåller tabellen flera av de stora universitets- eller högskolekommunerna, som i kraft av stor folkmängd och förhållandevis höga andelar unga, hade många invånare som jobbade i Norge.

Kolumnen längst till höger i tabell 14 visar hur stor andel av alla inkomsttagare i Norge från respektive bostadskommunen som var mellan 16–24 år. Andelarna från Göteborg och Stockholm var förhållandevis låga. Det var större kommuner med universitet som Linköping, Umeå, Lund och Uppsala som hade stora andelar unga bland sina invånare som sökte sig till jobb i Norge. Särskilt höga andelar gällde för Halmstads- och Linköpings kommuner, två kommuner med stort avstånd till den svensk/norska gränsen.

Tabell 14. De tio vanligaste bostadskommunerna för unga inkomsttagare i Norge 2008

Bostadskommun	Antal 2008	Andel unga av total	Ungas andel mot samtliga åldrar
Göteborg	881	5,4	26,9
Karlstad	700	4,3	39,7
Linköping	590	3,6	58,2
Stockholm	543	3,3	27,4
Umeå	467	2,9	54,9
Lund	430	2,6	51,7
Uppsala	406	2,5	45,5
Halmstad	369	2,3	60,2
Östersund	364	2,2	54,3
Örebro	261	1,6	39,8

Arbetspendlingen mellan Sverige och Danmark är i stor utsträckning koncentrerad till Öresundsregionen. Drygt hälften av ungdomarna som arbetat i Danmark var bosatta i Malmö kommun. Helsingborg, där huvuddelen av färjetrafiken över sundet utgår ifrån, hade drygt femhundra.

Lund hade fler unga som arbetet i Norge än i Danmark, trots att avståndet till Norge är betydligt större.

Vi har tidigare visat att andelen unga som arbetat i Norge var högre än i Danmark, vilket framgår om man jämför högerkolumnerna i tabellerna 14–15. Landskrona tillsammans med Lund hade den högsta andelen unga. Där var nästan var fjärde inkomsttagare som jobbade i Danmark mellan 16–24 år.

Tabell 15. De tio vanligaste boendekommuner för unga inkomsttagare i Danmark 2008

Bostadskommun	Antal 2008	Andel unga av total	Ungas andel mot samtliga åldrar
Malmö	2706	52,9	19,1
Helsingborg	506	9,9	20,2
Lund	294	5,7	23,7
Landskrona	169	3,3	24,4
Vellinge	99	1,9	12,5
Trelleborg	83	1,6	22,1
Stockholm	79	1,5	12,6
Burlöv	67	1,3	16,6
Svedala	57	1,1	19,7
Bjuv	55	1,1	21,2

Vid kartläggningen visar det sig att de unga inkomsttagarnas arbetsplatser i Danmark och Norge till huvuddelen låg i huvudstadskommunerna med kranskommuner både i Danmark och Norge. Utanför dessa områden var Helsingör en relativt vanlig arbetskommun i Danmark (arbetskommun för ungefär sju procent av de unga som arbetade i Danmark). Bergen var den kommun utanför huvudstadsområdet i Norge som hade flest unga inkomsttagare från Sverige. Det går inte att se några avgörande skillnader mellan de vanligaste arbetskommunerna för unga inkomsttagare och inkomsttagare i övriga åldrar. Det finns emellertid några kommuner som urskiljer sig. I Odense kommun i Danmark var över 40 procent av de svenska inkomsttagarna mellan 16–24 år. Motsvarande siffra för Köpenhamns kommun var drygt 20 procent.

I Norge utgjorde kommunerna Hol och Gol i Buskeruds Fylke särfall. I båda dessa kommuner var andelen unga svenska inkomsttagare över 75 procent av alla svenska inkomsttagare. Även i Hemsedals kommun var andelen unga hög (67 procent). I Oslo kommun, som var den största arbetskommunen i Norge, var 44 procent av inkomsttagarna mellan sexton och tjugofyra år.

6.3 Vi följer ungdomsgruppen från 2006 under åren 2001–2008

I det föregående avsnittet beskrevs olika egenskaper för gruppen unga personer som arbetat i Danmark eller Norge under år 2008. I det här avsnittet följer vi ungdomsgruppen som arbetade i Danmark och Norge år 2006 mellan åren 2001–2008. Totalt rör det sig om 10 800 personer varav cirka 70 procent arbetade i Norge. Avsnittet inleds med en redovisning som beskriver gruppens situation innan de började jobba i Danmark eller Norge. Därefter visas längden på arbetet i grannlandet och sedan vad som hänt efter avslutat arbete i Norge eller Danmark.

6.3.1 *Vilka var de unga som började pendla?*

Resultaten visar att ungdomsgruppen, kohorten, från 2006 har en genomsnittlig ålder på 21 år för både kvinnor och män. Männens medianålder vid första inkomståret var samma som medelåldern, 21 år, medan kvinnornas medianålder var något lägre, 20 år.

Genom att använda Registerbaserad aktivitetsstatistik, RAKS,⁵ kan vi se vad ungdomarna gjorde året innan de började arbeta på andra sidan gränsen. RAKS innehåller uppgifter om personens olika inkomstkällor och vilken som är huvudinkomstkälla under året. Diagram 27 visar att över hälften av ungdomarna hade "Förvärvsarbete" i Sverige som huvudinkomstkälla året innan de för första gången blev inkomsttagare i annat skandinaviskt land. En femtedel var "Studerande" eftersom deras huvudinkomst bestod av olika typer av studiemedel. Storleksförhållandet mellan dessa två poster skulle kunna förklaras av att både medelåldern och medianåldern ligger kring 21 år. Merparten av dessa personer har då avslutat gymnasiet och börjat söka sig ut på arbetsmarknaden istället för att påbörja en eftergymnasial utbildning.

Cirka 17 procent eller cirka tvåtusen personer bodde inte i Sverige året innan de ingick i gruppen "Utomlands". Det är troligt att flera av dem flyttade från grannlandet till Sverige under 2006, men behöll sitt gamla arbete. Till följd av flytten fick man resa över gränsen till sitt arbete. Man skulle kunna kalla detta boendependling eftersom det är det ändrade valet av bostadsland som leder till gränspassering vid arbetsresor. Det finns visst fog för en sådan tolkning. Nästan två tredjedelar av

⁵ Dokumentation om RAKS finns under länken http://www.scb.se/Statistik/AM/AM9903/_dokument/52.pdf

dessa tvåtusen jobbade i Danmark, där det är väl belagt att många ansett det fördelaktigt att behålla jobbet i Köpenhamn men flytta till billigare och/eller bättre boenden på den svenska sidan, främst till Malmö.

Bara 1,4 procent av ungdomarna som jobbade i Norge eller Danmark har haft sin huvudersättning från olika typer av arbetslöshetsstöd året innan de började pendla. Den låga andelen förklaras i stor utsträckning av att man inte uppfyller de arbetskrav som finns för att vara berättigad till A-kassa. Den ersättning som istället betalas ut är mycket låg, vilket i sin tur leder till att det krävs ett relativt lågt belopp från någon annan typ av inkomst för att den ska bli individens huvudinkomstkälla enligt RAKS.

Diagram 27. Ungdomars huvudinkomstkälla året innan de arbetade i Norge eller Danmark (%)

Fördelningen efter huvudinkomstkälla för samtliga ungdomar (16–24 år) i Sverige uppvisar en liknande bild enligt RAKS. Även här var förvärvsarbete vanligast (cirka 59 procent), följt av inkomst från studier (cirka 30 procent). Cirka 4,5 procent av ungdomarna i hela riket har fått sin huvudsakliga inkomst genom arbetslöshetsrelaterade ersättningar. Notera att detta inte har någon direkt koppling till officiell arbetslöshetsstatistik, här anges ett inkomstbelopp som bygger på information från administrativa, totalräknade register om utbetalningar. Det är ändå intressant att notera att andelen med huvudinkomstkälla "arbetslöshet" var betydligt större för den svenska ungdomsgruppen i sin helhet, än vad den var för de delar av gruppen som nästföljande år började arbeta i Danmark eller Norge.

Ovan har vi använt information om olika typer av inkomster för att beskriva ungdomarnas situation. Vi får en faktisk beskrivning av arbetslöshetssituationen genom att använda Arbetsförmedlingens arbetslös-

hetsdata. Vi har följt Socialstyrelsens definition.⁶ Andelen långtidsarbetslösa bland de unga från 2005 som för första gången under undersökningsperioden var inkomsttagare i Danmark 2006 (2 200 personer), var cirka 5,0 procent. Andelen långtidsarbetslösa i Norge (4 800 personer) var något högre, 6,4 procent. Andelen långtidsarbetslösa för samtliga unga i Sverige i åldern 16–24 år 2005, var cirka 5,6 procent.

6.3.2 Hur länge jobbar de i grannlandet?

Vi vill veta om man arbetar i Danmark eller Norge år efter år, eller om det är det vanligare att man provar på något enstaka år.

Tidsseriens längd (2001–2008) gör att det endast är möjligt att följa kohorten (unga inkomsttagare år 2006) två år fram i tiden. Den andra faktorn som begränsar möjligheten att dra säkra slutsatser är valet av åldersspann. En person som var 19 år 2006, hade troligtvis inte avslutat grundskolan vid tidsserien start år 2001. Men redan med det tillgängliga materialet där individerna delats in i tre huvudgrupper efter känt och/eller möjligt antal arbetsår i grannlandet kan man se ett mönster i diagram 28.

Ungefär en fjärdedel av de unga arbetade bara ett år i Danmark eller Norge. Något fler arbetade under två år, medan nästan 50 procent arbetade under tre eller fler år. Att arbeta i ett annat skandinaviskt land förefaller inte i första hand vara något som man provar på under ett enstaka år då runt 75 procent arbetade två år eller mer.

Mönstret förefaller vara relativt lika oavsett kön eller arbetsland. Den grupp som avviker mest var kvinnor som arbetat i Norge. För denna grupp var det vanligare att arbeta i två år. Medan andelen som arbetat tre eller fler år var något lägre.

⁶ Enligt socialstyrelsen betraktas en person som arbetslös om individen har fler än 182 arbetslöshetsdagar under ett år.

Diagram 28. Antal år som inkomstagare i Danmark eller Norge (%)

6.3.3 När slutade de, och vad hände sedan?

En del av de individer som ingick i kohorten under 2006 klassificeras inte som inkomstagare under 2007 eller 2008. Det går inte säkert att veta om personerna slutade permanent, eller om det rörde sig om ett uppehåll. Vi vet heller inte hur många av de som de som jobbade till 2008 som skulle ha fortsatt ytterligare år.

Vi har tidigare tittat på hur fördelningen mellan huvudinkomst såg ut året innan de unga börjat arbeta i Norge eller Danmark. Nu görs samma sammanställning för året efter det att man arbetat i Norge eller Danmark.

Av diagram 29 framgår att andelen som hade "Arbetslöshet" som huvudinkomstkälla var mycket låg. Andelen som hade "Inkomst av arbetsmarknadspolitisk åtgärd" var så liten att gruppen har hamnat bland "Övriga". Skillnaden mellan könen består främst i att en större andel av männen har "Förvärvsarbete" i Sverige som största inkomstkälla, medan en högre andel av kvinnorna hörde till gruppen "Studerande". Stapeln "Utomlands" avser de individer som efter avslutat arbete inte återfinns i svenska befolkningsregistret. Av dessa hade en mycket stor andel, cirka 90 procent, flyttat till det tidigare arbetslandet.

Andelen som fanns i det svenska befolkningsregistret, men som saknade inkomst var ovanligt stor. Några av dessa individer hade två år efter att de senast var inkomstagare i Danmark eller Norge, flyttat till det land de tidigare jobbade i. För resterande individer finns varken uppgift om inkomst eller emigrationsland i SCB:s register.

Diagram 29. Huvudinkomstkälla året efter man jobbat i grannlandet (%)

Vi gör även i det här fallet en studie av långtidsarbetslösheten 2008 bland unga som "slutat" 2007. Andelen långtidsarbetslösa bland de som tidigare arbetat i Danmark var cirka 3,6 procent och bland de som arbetat i Norge var den cirka 2,4 procent. Resultaten visar att andelen långtidsarbetslösa var betydligt lägre när de unga jobbat en tid i grannlandet än vad den var året innan de började arbeta där. Det generella arbetsmarknadsläget för det unga hade dock förändrats mellan de år som jämförts. Andelen långtidsarbetslösa bland samtliga unga i Sverige i åldern 16–24 år 2008, var cirka 2,2 procent lägre än vad den var 2005.

7. Summary

Unemployment is not the main reason why Swedes are looking for jobs in Denmark and Norway. Only 10 percent of the Swedish cross border commuters who began working in Denmark and Norway in 2006 had been on long-term unemployment at home. Statistics show that the job in Norway also opens up the labour market in Sweden. Less than 1 percent of cross border commuters return to unemployment in their home country. However, our study shows that the longer a person is on unemployment, the greater the risk of returning to unemployment.

Over half of the cross-border commuters were single. More than 30 percent had children living at home, while 50 percent of the workforce in Sweden did.

Cross-border commuting is not a temporary solution. The study shows that many commuters are working several years in a row in the neighbouring country. The cross border commuting in the Swedish municipalities of Årjäng in Värmland and Strömstad and Tanum in Västra Götaland is of such size that joint local labour markets are formed with municipalities in Norway. In the latter case there is a significant commuting in the opposite direction from Halden. Employment of cross border commuters in these areas is also longer.

The largest number of cross-border commuters in the Nordic countries worked in Oslo, around 10 000, but the largest single border commuting flow between municipalities went from Malmö to Copenhagen with 5,600 commuters in 2008. The national commuting between Malmö and Lund is larger, which means that no local labour market has been formed between Copenhagen and Malmö.

On the basis of available statistics it is not possible to conclude that there is a "brain drain" from Sweden. Overall, four percent of the Swedish border commuters were highly educated and worked in knowledge-intensive industries. Presently no statistical information exists about the professions of cross border commuters in the country of employment. With such statistics it would be possible to provide more information about the transfer of competence between countries.

Cross-border commuting to jobs in Denmark or Norway from Sweden is a geographically widespread and frequent occurrence. In 2008 there was at least one resident in each of the 290 municipalities in Sweden who

worked in Norway. In nearly 50 municipalities, 200 or more inhabitants worked in Denmark or Norway.

Young people are often recruited by staffing companies

More than half of the Swedish cross border commuters to Denmark and Norway in 2008 were under 35 years and more than a quarter were under 25 years. The group between 16 and 25 years has substantially increased in both proportion and number since 2005. In recent years it has been clear that staffing companies have been very active in Norway. In 2008, almost a third of the commuters aged 16 to 24 came from that industry. This is a problem when describing and analysing business development, because there are no statistics on the industries that use staffing agencies. In Denmark, only 3 percent worked in the same industry. Meanwhile the Nordic Council of Ministers has successfully worked to increase mobility among the Nordic countries; among other things, an employment office has been created for young people aged 18–28.

In Norway, the catering industry and the retail industry were of significance size both with over 10 percent of the commuters. A quarter of the young commuters to Denmark worked in retail sales and nearly 20 percent in the restaurant business.

Larger municipalities with universities such as Linköping, Umeå, Uppsala and Lund had large proportions of young people among its residents who worked in Norway. Particularly large shares of commuters came from municipalities of Halmstad and Linköping, two municipalities of considerable distance to the Swedish/Norwegian border. Those who worked in Denmark were largely based in Malmö and Helsingborg. It is interesting to note that Lund had more young people working in Norway than in Denmark, although the distance to Norway is much greater.

More than 50 percent of young people had gainful employment as their main source of income in Sweden the year before they began work in Denmark or Norway. About 20 percent studied and almost as many lived in another country. Only 1.4 percent had some type of unemployment benefits as their main source of income. This form of compensation was not at all common for those who returned home after cross border commuting. The proportion who found employment in their home country had risen by ten percentage points to 60 percent for men, while it remained at about 50 percent for women. The share of women who study remained at the same level as before they began to commute, while it has declined for men.

8. Bilaga 1:

Beskrivning av gränspendlingsstatistik

8.1.1 Population

Populationen består av personer som antingen är folkbokförda i Norge eller Sverige den 31 december aktuellt år, eller i Danmark den 1 januari året efter det aktuella året. Personen ska ha fått löneutbetalningar från ett jobb och en arbetsgivare i ett annat land, och det landet ska vara något av de andra två samarbetsländerna.

För närvarande saknas administrativ registerinformation och/eller metoder att identifiera alla typer av gränspendling. Populationen omfattar t.ex. inte personer som får lön från ett företag i hemlandet, även om han/hon tjänstgör i grannlandet. Företagare som utför arbete i grannlandet för sin egen firma kan inte identifieras och inte heller personal som är inhyrd från ett bemanningsföretag i hemlandet.

8.1.2 Källor

För att skapa statistik över arbetspendling över riksgräns används flera källor. Identifieringen av inkomsttagare och arbetspendlare förutsätter att statistikmyndigheterna i de berörda länderna får möjlighet att utbyta individdata och att registren är jämförbara.

Källorna, de administrativa registersystemen och statistikmyndigheternas statistikregister, är olika till uppbyggnad och innehåll i Danmark, Norge och Sverige. Det innebär att det finns skillnader i ländernas tillämpning för identifiering av utländska inkomsttagare och arbetspendlare.

Utgångspunkten för att avgränsa undergruppen arbetspendlare är statistikmyndighetens i arbetslandets metod för att fastställa den egna befolkningens sysselsättning inom det egna landets gränser. Samtliga tre länders metoder baseras dock på ILO:s definition för klassificering av sysselsatta, vilket innebär att man ska ha jobbat minst en timme under mätveckan. Nedan redovisas de viktigaste källorna som används i respektive land för avgränsning av inkomsttagare och arbetspendlare.

8.1.3 Källor vid SCB i Sverige

Kontrolluppgiftsregistret (KU) vid SCB innehåller alla lönekontrolluppgifter från svenska arbetsgivare under ett år. Kontrolluppgiftsmaterialet levereras löpande till SCB samtidigt som det kommer från arbetsgivarna till Skatteverket. SCB gör viss granskning och skapar ett sammanhållet register. Registret används i gränspendlingsstatistiken för att skilja ut personer som fått lön i Sverige, men som inte är folkbokförda i landet för respektive år. Identifikationsbegreppet på kontrolluppgiften är person- eller samordningsnumret.

Register över samordningsnummer. Här finns t.ex. information om namn, kön, ålder, födelseland för personer som inte är folkbokförda i Sverige men som av samordningsskäl får ett enhetligt identifikationsbegrepp. Samordningsnumret behövs t.ex. för dem som haft ett jobb i Sverige och som ska betala skatt i Sverige för löneinkomsterna från detta jobb. Genom registret kan namnet på den utländske inkomsttagaren kopplas samman med den kontrolluppgift som finns i KU.

Med uppgift om personens namn och födelsedatum öppnas möjligheten att i Danmarks och Norges befolkningsregister återfinna personerna om de är folkbokförda i de länderna.

Registret över totalbefolkningen (RTB)

Per den 31/12 respektive år. Registret över totalbefolkningen är ett SCB-register som löpande sammanställs med utgångspunkt från folkbokföringsuppgifterna från Skatteverket. Registret innehåller bl.a. personnummer, namn, kön, ålder och födelseland. Med utgångspunkt från material som lämnas till SCB från Danmark och Norge om utländska inkomsttagare i dessa länder (namn och födelsedatum), används registret för att fastställa vilka av inkomsttagarna som är folkbokförda i Sverige.

Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS) innehåller information om hela den svenska befolkningens anknytning till arbetsmarknaden, samt information om bostad, arbetsställe, löneinkomst, anställningsperioden (även om den uppgiften kan vara något osäker), näringsgren, utbildningsnivå m.m. Registret används för att tillföra svenska bakgrunds- och arbetsmarknadsdata för svenskar som haft inkomster i Danmark eller Norge, men innehåller ingen information om danskar och norrmän som haft jobb i Sverige.

8.1.4 Källor vid Danmarks Statistik

På Danmarks Statistik finns *Beskæftigelsesstatistikregisteret* som innehåller information om hela den danska befolkningens anknytning till arbetsmarknaden, samt information om bostad, arbetsställe, löneinkomst, anställningsperioden (även om den uppgiften kan vara något osäker), näringsgren, utbildningsnivå m.m. Därutöver innehåller registret, till skillnad från det svenska RAMS-registret, en rad information om personer som har mottagit lön i Danmark men inte är folkbokförda i landet. Registret kan därmed användas som källa för data om gränspendlare både till och från Danmark.

Befolkningsregisteret vid Danmarks Statistik innehåller bl.a. uppgifter från *CPR-registeret* som är ett officiellt administrativt register över personer som bor eller arbetar i Danmark. Befolkningsregisteret innehåller personnummer, och ger information om ålder och kön, dessutom innehåller det uppgifter om namn och adress. Namnuppgiften behövs för att kunna avgöra vilka individer med löneinkomster i Danmark som är folkbokförda i Norge och Sverige.

8.1.5 Källor vid SSB i Norge

Arbeidsgiver-/arbeidstakerregisteret (Aa-registeret) är knutet till Arbeids- og velferdsforvaltningens (NAV) administrering av sjuklönesystemet för löntagare. Alla anställningar med minst fyra timmars genomsnittlig arbetstid per vecka ska registreras. I Aa-registeret finns upplysningar om löntagarnas arbetsvillkor bl.a. avtalad arbetstid per vecka. I registret finns även kopplingen mellan löntagare och företag. Registret förser gränspendlingsstatistiken med data både om in- och utpendlare.

Det sentrale personregister innehåller demografiska bakgrundsvariabler som kön, ålder, födelseland och bostadskommun. Kopplingsnyckeln till Aa-registret är födelsenummer/D-nummer. D-nummer är ett identifikationsnummer för utlänningar som förväntas stanna i Norge mindre än sex månader. Ansvarig för registret är Skattedirektoratet.

8.1.6 Begrepp och definitioner

För att klassificeras som arbetspendlare skall personen ha haft ett lönearbete i grannlandet under november månad samt i en avgränsning som görs i arbetslandet klassificeras som arbetspendlare enligt gällande regler. Till arbetspendlarna kopplas dessutom ett 10-tal bakgrundsvariabler. De rör pendlarens bostadskommun, ålder, kön, utbildningsnivå, fö-

delseland, löneinkomster samt arbetsplatsernas sektor- och näringsgrenstillhörighet samt regionala belägenhet.

8.1.7 Arbetspendlare till Danmark

(Metod 2004–2007)

För att klassificeras som arbetspendlare till Danmark krävs att personen varit anställd i Danmark i november månad aktuella året. Därutöver krävs att personen är över 16 år eller äldre och att den sammanlagda årslönen i Danmark är större än 9 781 Dkr. (2007). Har individen även löneinkomster i hemlandet, så ska den sammanlagda novemberlönen från bostadslandet omräknat till dansk valuta vara mindre än den sammanlagda löneinkomsten från det danska novemberjobbet.

8.1.8 Arbetspendlare till Norge

För att klassificeras som arbetspendlare till Norge måste individen ha en anställning som täcker november månad och vara i åldern 16–74 år. Därefter krävs att lönen från arbete i Norge ska vara större än från en eventuell lön i bostadslandet eller att man antas arbeta mer än 30 timmar per vecka i Norge och inte har något novemberjobb i bostadslandet.

8.1.9 Arbetspendlare till Sverige

För att klassificeras som arbetspendlare till Sverige krävs att man enligt en svensk lönekontrolluppgift har fått en lön i Sverige som uppgått till minst 100 SEK. Därefter görs en gruppering av alla utländska inkomsttagare i 28 grupper efter ålder, kön och typ av tidsmarkering på kontrolluppgiften. För varje grupp räknas ett gränsvärde fram som individens lön måste överstiga för att anses som arbetspendlare till Sverige.

8.1.10 Ålder

I gränspendlingsstatistiken ingår personer som är 16 år och äldre. I den nationella danska och norska statistiken används en lägre undre åldersgräns, medan man i Sverige inte kan räknas som förvärvsarbetande om man är under 16 år. För gruppering av ålder används främst femårsklasser förutom i den yngsta gruppen som är 19 år och yngre och i den äldsta klassen som är 65 år och äldre.

8.1.11 Födelseland

Uppgiften om födelseland anger i vilket land individen är född. I utbytet levereras den internationella koden ISO 3166 som består av två bokstäver. I databasen kommer det enskilda födelselandet att redovisas om man är född i Danmark, Norge eller Sverige. Övriga födelseländer slås samman i två grupper. I Övriga EU, ESS och EFTA ingår förutom övriga 25 EU-länder också Island, Liechtenstein och Schweiz. Den andra gruppen består av de övriga länderna i världen.

8.1.12 Utbildning

I samtliga tre länder har den nationella utbildningsklassificeringen översatts till den internationella utbildningsstandarden ISCED (International Standard Classification of Education). Skillnader i ländernas utbildningssystem kan i vissa fall innebära att de olika inriktningarna och nivåerna inte är helt jämförbara. Grupperingen i StatNords pendlingstabeller påverkas inte av dessa skillnader.

8.1.13 Sektor

I den gemensamma databasen är sektorsindelningen anpassad till att förbättra jämförbarheten och publiceras efter tre nivåer Offentlig förvaltning och service, Offentligt ägda företag och organisationer och Näringslivet. För de danska uppgifterna innebär det att offentlig sektor består av offentlig förvaltning och service och integrerade sällskapsliknade organisationer. Offentlig sektor blir i jämförelse med den nationella danska statistiken ett mellanting mellan privat och offentlig sektor.

I Norge och Sverige är indelningen i offentlig och privat sektor uppdelat som de vanligtvis publiceras i den nationella statistiken med tillägg att offentlig ägda företag och organisationer särredovisas som en egen grupp i StatNord. I den nationella statistiken ingår denna grupp i privat sektor.

8.1.14 Näringsgren

Indelning av näringsgrenar i StatNord är något modifierade jämfört med de nationella indelningarna. Grunden är i Danmark Dansk Branchekode (DB), i Norge Standard for næringsgruppering och i Sverige används Standard för svensk Näringsgrens Indelning (SNI). Samtliga länders indelning bygger på EU:s näringsgrensstandard Nomenclature statistique des Activités économiques dans la Communauté Européenne (NACE). På

4-siffer nivå överensstämmer NACE med något undantag med de nationella indelningarna medan den femte och sjätte positionen är nationell tilläggsnivå. I databasen redovisas en gruppering av näringsgren som består av 17 grupper och som överensstämmer med den internationella grupperingen på bokstavs nivå, även kallad avdelningsnivå.

För uppgifter som avser 2008 kommer Näringsgren att publiceras i enlighet med den reviderade versionen av NACE, NACE rev. 2.

8.1.15 Regionala indelningar

Utgångspunkten är att den regionala redovisningen av statistik sker på kommun, region och riket för samtliga tre länder. Med regional nivå avses i Danmark Region Hovedstaden, Region Midtjylland, Region Syddanmark, Region Sjælland och Region Nordjylland. I Norge avses fylken som är 19 stycken och i Sverige avses län som är 21 till antalet.

8.1.16 Publicering

Publicering av pendlingsstatistik över riksgräns sker en gång per år.

9. Bilaga 2:

Kunskapsintensiva branscher

221	Förlag
222	Grafisk industri
244	Industri för läkemedel, läkemedels-kemikalier och botaniska produkter
245	Industri för rengöringsmedel och toalettartiklar
291	Industri för maskiner för alstrande och användning av mekanisk kraft utom motorer för luftfartyg och fordon
292	Industri för andra maskiner för allmänt ändamål
293	Industri för jord- och skogsbruksmaskiner
294	Verktygsmaskinindustri
295	Industri för andra specialmaskiner
296	Vapen- och ammunitionsindustri
297	Industri för hushållsmaskiner och hushållsapparater som ej ingår i annan huvudgrupp
300	Industri för kontorsmaskiner och datorer
311	Industri för elmotorer, generatorer och transformatorer
312	Industri för eldistributions- och elkontrollapparater
313	Industri för elektrisk tråd och kabel
314	Batteri- och ackumulatorindustri
315	Industri för belysningsarmatur, glödlampor och lysrör
316	Övrig elektroindustri
321	Industri för elektroniska komponenter
322	Industri för radio- och TV-sändare samt apparater för trådtelefoni och trådtelegrafi
323	Industri för radio- och TV-mottagare samt apparater för upptagning och återgivning av ljud och videosignaler
331	Industri för medicinsk, kirurgisk och ortopedisk utrustning
332	Industri för instrument och apparater för mätning, kontroll, provning, navigering och andra ändamål utom industriell processstyrning
333	Industri för instrument för styrning av industriella processer
334	Industri för optiska instrument och fotoutrustning
341	Motorfordonsindustri
342	Industri för karosserier för motorfordon; industri för släp- fordon och påhängsvagnar
343	Industri för delar och tillbehör till motorfordon och motorer
351	Skeppsvarv och båtbyggerier
352	Rälsfordonsindustri
353	Flygplansindustri
354	Motorcykel- och cykelindustri
355	Övrig transportmedelsindustri
651	Banker

652	Andra kreditinstitut
660	Försäkringsbolag
671	Serviceföretag till finansförmedling utom försäkring och pensionsfondsverksamhet
713	Maskinuthyrare
721	Maskinvarukonsulter
722	System- och programvarukonsulter
723	Dataservicebyråer
724	Databasvärdar och databasförmedlare
725	Servicefirmor för datorer och kontorsmaskiner
726	Övriga dataföretag
731	Naturvetenskapliga och tekniska FoU-institutioner
732	Samhällsvetenskapliga och humanistiska FoU-institutioner
741	Juridiska och ekonomiska konsultbyråer, holdingbolag
742	Arkitektkontor, tekniska konsultbyråer o.d.
743	Tekniska provnings- och analysföretag
744	Reklam- och marknadsföringsbyråer
745	Arbetsförmedlingar och rekryteringsföretag
746	Företag för bevakning och säkerhetstjänst, detektivbyråer
747	Städföretag, saneringsföretag, skorstensfejare
748	Övriga företagsservicefirmor
801	Grundskolan
802	Gymnasieskolor
804	Vuxenutbildnings- och övriga skolor
851	Enheter för hälso- och sjukvård
853	Enheter för omsorg och socialtjänst
900	Reningsverk, avfallsanläggningar, renhållningsverk
911	Bransch-, arbetsgivar- och yrkesorganisationer
912	Arbetstagarorganisationer
913	Religiösa samfund och andra intresseorganisationer
921	Film- och videoföretag
922	Radio- och TV-bolag
923	Övriga kulturskapare samt nöjesarrangörer
924	Nyhets- och bildbyråer
925	Bibliotek, arkiv och museer m.m.
927	Andra arrangörer av rekreationsverksamhet
930	Andra serviceföretag

Gränspendlingen från Sverige till Danmark och Norge åren 2001–2008

Hög andel unga bland svenska gränspendlare

Drygt hälften av de svenska gränspendlarna till Danmark och Norge 2008 var under 35 år och mer än en fjärdedel var under 25 år. Antalet 25-åringar har ökat kraftigt sedan 2005. Det kan bero på att personaluthyrningsföretagen har varit mycket aktiva i Norge. Nästan en tredjedel av 16–24-åringarna anställdes där.

Hälften av gränspendlarna var ensamstående. Många ensamstående var unga och hade ännu inte bildat familj. Man är kanske inte lika benägen att gränspendla med längre bortavaro från hemmet när man har hemmavarande barn.

År 2008 var det minst en invånare i var och en av Sveriges 290 kommuner som arbetade i Norge. För närmare 50 kommuner var det 200 invånare eller fler, som arbetade i de två grannländerna.

Bara en av tio svenska gränspendlare kommer från långtidsarbetslöshet i Sverige till jobb i Danmark eller Norge. Drygt 50 procent av ungdomarna upp till 24 år hade förvärvsarbete som huvudsaklig inkomstkälla i Sverige året innan man började arbeta i Danmark eller Norge. Omkring 20 procent studerade och nästan lika många bodde i ett annat land. Endast 1,4 procent hade någon typ av arbetslöshetsstöd som huvudersättning.